

Birinci Dünya Savaşı'nda Rusya ve Türkiye: Sonuçlar ve Düşünceler

(30 Nisan 2015, 10.00, Rusya Federasyonu Türkiye Büyükelçiliği)

Rusya Federasyonu Türkiye Büyükelçiliği

ve

APM (Ankara Politikalar Merkezi)

Rusya Federasyonu Tarafı

Konuşmacılar:

1. Dr. Petr. V. Stegnyy, Tarih Doktoru, Emekli Büyükelçi
“XX.-XXI. yüzyıllarında Rusya ve Türkiye, Tarihçinin Düşünceleri”
2. Prof. Dr. İrina N. Novikova, Tarih Doktoru, St. Petersburg Devlet Üniversitesi
Uluslararası Fakültesi Dekanı
“Büyük Savaş ve Milli Hareketlerin Askerileştirilmesi”
3. Prof. Dr. Aleksandr A. Kolesnikov, Tarih Doktoru, Rusya Stratejik Araştırmalar
Merkezi (RISI) St. Petersburg Şubesi Başkanı
“Birinci Dünya Savaşı’nda Rusya ve Türkiye: Bir Asır Sonrası Bakış”
4. Konstantin N. Rızhak, Ekonomi Yüksek Okulu Doktora Öğrencisi
“Sarıkamış’ın Kahramanları: Tarihsel-Anıtsal Miras Konusu”

Diğer Katılımcılar

1. Andrey G. Karlov, Rusya Federasyonu Türkiye Cumhuriyeti Büyükelçisi
2. Sergey V. Panov, Elçi
3. Aleksandr A. Epifanov, Müsteşar
4. Aleksey A. Anisimov, Deniz Ateşesi
5. Aleksandr V. Kantemirov, Başkatip

Türkiye Cumhuriyeti Tarafı

Konuşmacılar

1. Hasan Kanbolat, APM (Ankara Politikalar Merkezi) Direktörü
“Modern Türk Toplumunda Birinci Dünya Savaşı Neticelerinin Algısı”
2. Prof. Dr. Ali Birinci, Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Enstitüsü Müdürü
“Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı Ordusu”
3. Doç. Dr. Hasan Ali Karasar, Atılım Üniversitesi Dekan Yardımcısı
“Çanakkale Harekatı ve Rusya”

Diğer Katılımcılar

1. Yağmur Güldere, Dışişleri Bakanlığı İkili Siyasi İşler Genel Müdürlüğü Doğu Avrupa Genel Müdür Yardımcılığı Daire Başkanı
2. Albay Rezzan Yunalp, Milli Savunma Bakanlığı Askeri Tarih ve Stratejik Araştırmalar Daire Başkanı
3. Prof. Dr. Hasan Ünal, Atılım Üniversitesi Dekanı
4. Prof. Dr. Çağrı Erhan, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi
5. Prof. Dr. Taşansu Türker, Ankara Üniversitesi Dış İlişkiler ve Uluslararasılaşma Koordinatörlüğü
6. Dr. Burcu Gültekin Punsman, APM (Ankara Politikalar Merkezi) Dış Politika Koordinatörü

- **Gayriresmi notlardır.**

Sergey V. Panov (Elçi-Müsteşar): Bu yıl Rus-Türk diplomatik ilişkilerinin 95. Yılımı kutluyoruz. I. Dünya Savaşı döneminde Rus-Türk dostluğunun temelleri atıldı. Sergey Narişkin, İstanbul'da Barış Zirvesi'ne katıldı. Çanakkale Kara Savaşları'nın 100. Yılı törenlerine katıldı.

Prof. Aleksandr A. Kolesnikov, Tarih Doktoru, Rusya Stratejik Araştırmalar Merkezi (RISI)St. Petersburg Şubesi Başkanı: Rusya Federasyonu Ankara Büyükelçiliği'nin resepsiyon salonu sadece resmi davetlere değil, "Birinci Dünya Savaşı'nda Rusya ve Türkiye: Sonuçlar ve Düşünceler" başlıklı bu gibi bilimsel toplantılara da açık. Benim sunumumun adı: "Birinci Dünya Savaşı'nda Rusya ve Türkiye: Bir Asır Sonrası Bakış".

Rusya ve Türkiye birbirine karşı nasıl oldu da harekete geçti? 93 Harbi (1877-78) iki ülke arasındaki ilişkilerde son noktayı koymuş gibi görünüyordu. Osmanlı Devleti'nin yeni bir savaş galibiyeti için şansı azdı. Osmanlı Devleti'nin savaşa girmeye karar vermesi I. Dünya Savaşı ile birlikte ülke içindeki sorunları çözmek isteyen Jön Türklerin macerası mıydı? Yoksa, Osmanlı Devleti'nin savaşa girmeye karar vermesinin nedeni Almanya'nın çıkarları mıydı? İngiltere miydi?

Rusya'da I. Dünya Savaşı ile ilgili Rusya Dışişleri Bakanlığı arşiv belgeleri yayınlandı ve ilgi gördü. I. Dünya Savaşı sırasında Rus Askeri İstihbaratı kitabım yayınladı. Günümüzde Rusya'da Osmanlıca bilen Rus araştırmacı sayısı çok azaldı. Türkçeye çevrilmiş arşivler bile maalesef Rus araştırmacılar tarafından ilgi görmüyor.

Osmanlı Devleti'nin savaşa girmesi Almanya'nın başarısı olarak algılanıyor. 93 Harbi sonrası toparlanmaya çalışan Osmanlı Devleti savaş için istekli değildi. Enver Paşa savaş olsa bile tarafsız kalabilmek için Ruslarla gizli anlaşma yapmıştı. O zaman Rus Hükümeti neden Osmanlı Devleti'nin bu girişimine diplomatik ve askeri alanda destek vermedi? Neticede Osmanlı'da Alman taraftarları başarılı oldu. İngilizlerin iki modern gemiyi Osmanlı Devleti'ne satmaktan vazgeçmesi de etkili oldu. İngiliz gemilerinin yerine iki Alman kruvazörü geldi. Osmanlı Devleti bu konuda hiçbir resmi emir vermemişti. Nasıl oldu ki deniz üstünlüğü olan İngiltere, iki Alman kruvazörünün Akdeniz'i aşip boğazlara gelmesine izin verdi? Boğazları ele geçirme fikri Rusya'da vardı. 1914 belgelerinde boğazların ele geçirilmesine yönelik askeri planlar yoktur. Eylül 1914 notunda, "Türkler, İstanbul'da kalmalı. Ruslar boğazlardan serbest geçiş hakkı elde etmelidir" anlayışı vardı. 1915 tarihli St. Petersburg yapımı haritalarda Karadeniz boğazları Türk Boğazları olarak kalıyordu. Savaş sonrasında da Türk boğazları olarak kalması isteniyordu. İngiltere ve Fransa Çanakkale'de başarılı olsaydı, Türk boğazları İngiltere ve Fransa'nın eline geçerdi. Bu olgudan dolayı Ruslar, savaş sonrası boğazlar konusunda garanti istemişlerdir.

Kafkasya'da halk savaş istemiyordu. Savaşın felaket getireceğini biliyorlardı. Rus istihbarat raporları da Türklerin Rusya ile savaş istemediğini ortaya koyuyordu. İngiliz ajanlarının Türkleri, Ruslara karşı kışkırttığı rapor ediliyordu.

Enver Paşa'nın başlattığı Sarıkamış Harekatı üzücü sonuçlara neden oldu. 100 bin kişilik Türk ordusu, -20 derecede dağda kaldı. Yüzde 40'ı muharebeye girmeden şehit oldu. Rus ordusunda 20 bin şehit oldu. Bu rakamın 6 bini donarak hayatını kaybetmişti. Sarıkamış'tan sonra İngilizler Basra ve Mısır'ı ele geçirerek Basra Körfezi'ni ve Süveyş Kanalı'nı ele geçirmek istediler.

I. Dünya Savaşı'nın nedenleri ve gerçekleri ortaya çıkarılmalıdır. Esir askerlerin mezarları bulunmalı, anıtları yapılmalıdır.

Prof. Dr. Ali Birinci, Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Enstitüsü Müdürü: I. Dünya Savaşı üzerine yaptığımız bu toplantı ve şehitlerin anılarına sahip çıkılması kurumsallaşmalıdır. Ortak hatıralar, esirler... Bunları canlandıralım. İnsani vazifemizdir. Bu toplantıya katılan heyetin müşterek kararını sonuç bildirgesi olarak bildirelim. Beşeri felaketler, firarlar ve esaretler...

Osmanlı Devleti'nde Ahmed Sedat ilk Türkçe-Rusça sözlüğü hazırladı.

I. Dünya Savaşı sırasında Osmanlı ordusundan Bakü'ye çok firar oldu. Bu firariler 1920 Bakü Komünü'nde rol oynadılar. Bakü'de Türkçe gazete ve mecmualar yayınladılar. Süleyman Nuri'nin kitabında bu konuda bilgiler bulunuyor. I. Dünya Savaşı sırasında Bakü'ye yerleşenler incelenmelidir. Bu konuda vesikalar Bakü ve Moskova'da bulunuyor. Karşılıklı esirler incelenmelidir. Rusya'nın esir sayısı 5.375. Bu rakam Mücahit Özçelik'in doktora tezinde var. Örneğin, 1916 Ankara yangını öncesi Ankara'da 41 Rus esiri vardı. Yangın çıkınca esirler çevre illere gönderildi. Tülin Uygur'a göre Türk esirler 51 bin (950 Subay). 10 bin asker esirken hastalık vb. nedenlerle hayatını kaybetti. Türk esirlerin hayatlarına dair arşivler araştırılmalı ve sahip çıkılmalıdır. Türk esirlerden Rusya'da elle yazılmış dergi çıkaranları biliyoruz. Esir kamplarında çıkan dergiler Harvard Üniversitesi kütüphanesinde bulunuyor. Türk esirler üzerine Tülin Uygur, Sabah Arslan, Mücahit Özçelik'in kitapları çıktı. Cemil Kutlu'nun tezi basılmadı. Rusya'ya esir düşen Türklerin hatıraları yayınlanmaya başlandı. 10 civarında kitap yayınlandı. Mehmet Asaf Saygun'un "Volga Kıyılarında" en hacimli anı kitabıdır. 100 yıl sonra esir düşen insanların hayatları araştırılmalı, yazdıkları yayınlanmalıdır. Rus esirlerinde hatıraları olmalıdır. Bunlar Türk insanı üzerine bilgi içeriyor. Hatıralara sahip çıkalım.

Prof. Aleksandr A. Kolesnikov, Tarih Doktoru, Rusya Stratejik Araştırmalar Merkezi (RISI) St. Petersburg Şubesi Başkanı: Ali Birinci hocaya katılıyorum. Ortak çalışma grubu oluşturalım.

Prof. Dr. Hasan Ünal, Atılım Üniversitesi Dekanı: Goeben (Yavuz) ve Breslau (Midilli) kruvazörlerini İngilizler neden engellemedi? Uzun yıllar İngiliz arşivlerinde çalıştım.

İngilizlerin gemileri nasıl yakalayamadığını anladım. Bir kovalamaca olmuş. Sizce İngilizler bilerek ve isteyerek mi yakalamadılar?

Prof. Aleksandr A. Kolesnikov, Tarih Doktoru, Rusya Stratejik Araştırmalar Merkezi (RISI) St. Petersburg Şubesi Başkanı: Rus istihbaratı İngilizlerin Goeben (Yavuz) ve Breslau (Midilli) kruvazörlerine izin verdiğinden emin. Yoksa bu iki gemi gelemezdi. Askeri istihbarat raporları henüz yayınlanmadı.

Dr. Petr. V. Stegny, Tarih Doktoru, Emekli Büyükelçi: İngilizler Napolyon filusunun kaçmasına ve Malta'ya ulaşmasına da izin vermişti.

Hasan Kanbolat, APM (Ankara Politikalar Merkezi) Direktörü: Türkçe'de Çarlık Rusyası, Sovyetler Birliği ve Soğuk Savaş yılları, Rusya Federasyonu'nun 1990'lı ve 2000'li yılları Rus ve Rusya algılamaları için farklı dönemlerdir.

2000'li yıllara kadar Türkçe'de Rus ve Rusya algılaması her zaman olumsuz ögeler taşımıştır. Türk-Rus ilişkilerinde ilk defa 2000'li yıllardan itibaren Türkçe'de Rus ve Rusya algılaması olumlu bir şekilde değişmiş ve eski olumsuz algılamalar hızla tarihe itilmiştir. İki ülke arasında ikili ilişkilerin çok boyutlu olarak gelişmesi, Türklerin Rusya Federasyonu'nda çalışması, iş kurmaları, ortak evlilikler ve Rus turistler Türkçe'de Rus ve Rusya algılamasının olumlu değişimine katkıda bulunmuştur.

Osmanlı Devleti'nin son dönemi (17.-20. yüzyıllar arası), 93 Harbi olarak bilinen 1877-78 Osmanlı-Rus Savaşı ve I. Dünya Savaşı dönemleri Çarlık Rusyası'na karşı kaybedilen savaşlarla, işgallerle, Anadolu'ya yoğun göçlerle geçtiği için Türkçe'de 'Rusya' ve 'Rus' ve bunların yerine kullanılan 'Moskof' kelimesi olumsuz algılama içermiştir. Bu olumsuz algılama Türkiye Cumhuriyeti döneminin ilk yıllarında da sürmüştür. Türkiye ile Sovyetler Birliği'nin farklı kutuplarda yer alması ile birlikte Soğuk Savaş yıllarının bitimine ve Sovyetler Birliği'nin dağılmasına kadar sürmüştür. Bu bakış içinde örneğin, Türkçe'de 'Moskof' kelimesi Rusya, Rus, düşman olarak kullanılmıştır. Bunun yanında, 'Bunu Moskof bile yapmaz', 'Moskof gavuru gibi davranmak', 'Moskof inatlı', 'Moskof'da vicdan bulunmaz' deyimleri sıkça kullanılmıştır. Çok uzaklara gitmek anlamında 'Sibirya'ya gitmek' ve 'Sibirya'ya kadar yolun var' deyimleri kullanılmıştır.

Türkiye Cumhuriyeti döneminin ilk yıllarında da 'Rusya', 'Rus', 'Moskof' kelimeleri oldukça olumsuz algılama içermiştir. Bu olumsuz algılama, II. Dünya Savaşı'nda Ankara'nın Almanya sempatisi ile birlikte daha da artmıştır. Olumsuz algılama Soğuk Savaş yıllarının bitimine ve Sovyetler Birliği'nin dağılmasına kadar sürmüştür. Soğuk Savaş yıllarında Türkiye'de 'Moskof' imgesi milliyetçi ve anti-komünist hareketlerin kendilerini ifade etmesi ve solun halkın gözünde kötülenmesi anlamında oldukça önemli olmuştur. Türkçe'de 'Moskof', 'Moskof dölü', 'Moskof tohumu', 'Moskof köpeği', 'Moskof gavuru', 'Moskof

uşakları', 'Moskof domuzu', 'Moskof mezalimi', düşman, komünist, solcu, dinsiz, zalim anlamına özellikle Türk solcuları için kullanılmıştır. 1960'lı yıllarda Türk sağ siyasetçileri CHP çizgisinin Sovyetler Birliği yanlısı sol bir çizgiye kaydığını ifade etmek için 'Ortanın solu, Moskova yolu' ve Türk solcuları için 'Komünistler Moskova'ya' sloganlarını kullanmışlardır. Türkiye'de Soğuk Savaş yıllarında sol ve Sovyetler Birliği karşıtlığından dolayı 'Rus salatası'nın adı 'Amerikan salatası' olarak değiştirilerek günlük hayatta kullanılmıştır. Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra 'Rus salatası' adı tekrar kullanılmaya başlanmıştır. 'Rus salatası gibi' deyimini ise herhangi bir karışıklığı belirtmek için kullanılır. Bütün dünyada olduğu gibi Türkçe'de de 'Rus ruleti', tabancada altı patlara tek kurşun yerleştirilerek oynanan ölümcül oyunun adıdır.

Türkçe'deki olumsuz Rusya ve Rus algılaması Soğuk Savaş yıllarının bitmesine ve 1991'de Sovyetler Birliği'nin dağılması sonrası ilk yıllarda var olmuştur. 2000'li yıllarda Rusya Federasyonu'nun zenginleşmesi, Rus turistlerin Türkiye'ye gelmesi ve ortak evliliklerin artması ile birlikte Türkçe'deki olumsuz algı olumlu olarak değişmiştir. Son yıllarda Türkçe'ye Rus mutfağı ve Rus günlük yaşamı ile ilgili kelimeler de girmektedir. Bu çerçevede, Sovyetler Birliği'nin dağılması sonrası eski Sovyet vatandaşlarının Türkiye'ye gelip açık alanlarda pazar kurması ile gelişen bir deyim olarak 'Rus pazarı' kullanılmaya başlanmıştır. Ayrıca, 'Rus böreği', 'Rus köftesi' (Pojarski), 'Rus çorbası' (Borç), 'Rus votkası' (iyi votka), 'Kara Rus kokteyli' (votka ve kahve likörü ile yapılan kokteyl), 'Rus servisi' (canlı müzik yapılan ziyafetlerde uygulanan ve mөнünün daha önceden belli olduğu bir servis usulüdür), 'Rus gribi', 'Sibiry kurdu', 'Sibiry kaplanı', 'Sibiry kömürü', 'Sibiry soğukları', 'Sibiry usulü et kavurma', 'Moskof ördeği', 'Baykal ördeği', 'St. Petersburg paradoksu' (yazı-tura oyunu üzerine kurulmuş olan bir çelişki) Türkçe'ye girmiştir.

Türkçe'de Rus ve Rusya algılamalarının zaman içinde pozitif veya negatif olmasını Türkiye'nin ve Türk halkının Rusya'ya karşı güven algılaması etkilemiştir.

Türkiye Cumhuriyeti, 93 Harbi ve I. Dünya Savaşı gibi büyük savaşlardan, büyük acılardan, soykırımlardan ve zorunlu göçlerden sonra kurulduğu için geçmişi sıfırlamak ve modern bir Türkiye yaratmak istedi. Bunun için kazanılan veya kaybedilen savaşlar, soykırımlar, zorunlu göçler, çeşitli acılar ve sevinçler için anma ve kutlama törenlerinden kaçınıldı. Anıtlar yapılmadı. Türkiye şimdi tarihi ile yeniden yüzleşiyor, kucaklaşıyor, barışıyor. Bu süreci Rusya ile birlikte yaşamak iki ülkeninde kazancı olacaktır.

Prof. Dr. İrina N. Novikova, Tarih Doktoru, St. Petersburg Devlet Üniversitesi Uluslararası Fakültesi Dekanı: Finlandiya ve Baltık ülkelerinde I. Dünya Savaşı üzerine toplantılar oldu.

Geçmişini neden iyi bilmeliyiz? Geçmişte kalındığından dolayı değil. Geçmişin sonuçları hala canlı olduğu için. I. Dünya Savaşı'nın Rusya'da "Büyük Savaş" adını almasının nedeni insanlık tarihini etkilemesidir. Rusya'da I. Dünya Savaşı Ekim Devrimi'nin gölgesinde kalmıştır. Devrimi kıskırtan bir öge olarak anılmıştır. Rusya Federasyonu I. Dünya Savaşı'na

galip olacak müttefikler arasında girmesine rağmen yenilgiyle çıkmıştır. Bolşevik Hükümeti bu üzücü olguyu silmeye çalıştı.

Putin, Ağustos 2014'te ilk defa I. Dünya Savaşı Şehitleri Anıtı'nı açtı. Böylece tekrar anılarımıza döndük. Bu anıt Rus halkının paraları ile yapıldı.

Rusya ve Osmanlı Devleti'ni ortak yapan husus iki ülkenin de dış etkilere maruz kalmasıydı. Osmanlı, Almanya müttefiki ama Rusya'nın karşıtıydı.

Avusturya-Macaristan, Rusya'ya karşı Polonya ve Ukrayna kartını ortaya koyuyordu. Almanya Fin taburunu kurdu. Fin taburu Rusya'ya karşı Baltıklarda savaştı. Almanya Dışişleri Bakanlığı Fin milliyetçilerle temasa geçmiş ve savaş sonrası Finlandiya'ya özerklik verileceğini söylemişti. Ocak 1915'te Almanya'da 500 Fin gönüllüsü askeri eğitim gördü. Alman ordusunun 27. taburu kuruldu ve Rus ordusuna karşı Baltıklarda savaştı. Bu tabur savaş sonrasında bağımsız Finlandiya ordusunun temeli olmuştur.

Milliyetçi hareketlerin militarizasyonu ile karşı karşıya kalınmıştı. Almanya Dışişleri Bakanlığı'nın etnisitelere yardım edilmesi ve devrimlerin organize edilmesi politikası günümüzün Arap Baharı ve renkli devrimlerin organize edilmesine benziyordu. Almanlar, devrimlere ve devrimcilere destek veriyordu. Almanya, Rusya'daki devrimcilere de destek verdi. Rakip ülkelerde bir kaos ortamı yaratmak için devrimcilerin kullanılması Almanya'nın politikalarından biriydi. Azınlıkların mobilizasyonu da yapılıyordu. I. Dünya Savaşı sıralarında Rusya en kırılgan devlet olarak görülüyordu. Rusya'nın içindeki farklı halkları Çar rejimi bir arada tutuyordu. 3 Ağustos 1914'te Almanya'nın İstanbul Büyükelçisi Kafkasya'daki 40 bin Müslümanı silahlandırıp Rusya'ya karşı göndermek istedi. Almanlar Polonya'nın bağımsızlığını istiyordu. Almanlar, Flaman, Ukrayna, Polonya ve Finleri kullanıyordu. Milliyetçi hareketlerle temasa geçmişlerdi. Almanlar bağımsız olmak isteyen her halkın yanındaydı.

Global Kaos'un birinci ayağı milliyetçiliği kullanmak ise ikinci ayağı cihaddır. Dini savaş. İngilizler, Rus topraklarındaki müslüman nüfusun cihadını destekliyordu. 1914 yazında Berlin'de Kayzer II. Wilhelm başkanlığında cihad tartışılmaya başlandı. 23 Temmuz 1914'te Kayzer II. Wilhelm, Alman konsolosluklarına 'İngilizlere karşı Müslümanların ayaklanmasını destekleyin' emrini verdi. Opengl Ekim 1914'te "Rakiplerimizin Müslüman bölgelerinde devrimin başlaması" raporunu hazırlamıştı. Osmanlı Devleti'de Global Kaos'un yayılması için bir temel kaynak olacaktı.

Global Kaos'un üçüncü ve son ayağı radikallerin (devrimcilerin) desteklenmesidir. II. Dünya Savaşı sırasında Almanlar milliyetçiler, cihatçılar ve devrimciler üzerinden global bir şebeke kurmayı başardı. Devrimcilerin desteklenmesi ve devrimcilere silah sağlanması incelenmelidir. Almanya'nın Türk birlikleri cihad bölgelerinde ne kadar etkili oldu? Bu konuda tarihçiler birlikte çalışmalıdır.

I. Dünya Savaşı'nda Rus halkı Rus devletinin propagandası ile savaşa destek verdi. Sırbistan'da Rus halkının savaşa desteğinde etkili oldu. Devlet ve halk Sırbistan'a karşı hassastı.

Prof. Dr. Ali Birinci, Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Enstitüsü Müdürü: I. Dünya Savaşı'na girip girmemek Rus basınında tartışıldı mı? Bu savaşta kısa ve başarılı olmak düşüncesi vardı. Savaşın dört yıl süreceği düşünülmedi.

Rus eliti arasında Almanya yanlısı çoktu. Rusya'nın müttefikler arasında olmasını Rus elitinin bir kısmı doğru bulmuyordu. Rus Çarı II. Nikolay İngiltere'ye söz vermişti. Bu sözünden çıkamadı. I. Dünya Savaşı'ndan on yıl sonra Almanya Dışişleri Bakanı Von Yaguf "Almanya Rusya'ya barış teklifinde bulunmuştu. Rusya bu teklifi neden kabul etmedi?" diye sordu. Rus diplomat, "Çünkü Çarımız müttefiklere söz vermişti" dedi.

Dr. Petr. V. Stegnyy, Tarih Doktoru, Emekli Büyükelçi: Elimdeki bu kitap Rus diplomasinin I. Dünya Savaşı öncesi ve sonrası belgelerini içeriyor.

Prof. Aleksandr A. Kolesnikov, Tarih Doktoru, Rusya Stratejik Araştırmalar Merkezi (RISI) St. Petersburg Şubesi Başkanı: Prof. Dr. Ali Birinci'nin ortak bildiri, ortak çalışma grubu önerileri, I. Dünya Savaşı için ortak anıtların yapılması ve şehitlerin anılması güzel fikirlerdir.

Prof. Dr. Hasan Ünal, Atılım Üniversitesi Dekanı: İngiliz arşivlerinde dört yıl geçirdim. "Osmanlı Devleti'nin savaşa girmekten başka çaresi yoktu" tezi doğru değildir. Savaşa girmeden diplomatik ve askeri birçok hamle yapılabilirdi. İngiltere sadece Osmanlı kruvazörlerine değil, İngiltere'de inşa edilen tüm gemilere el koymuştu. Ama bu gerçeği Osmanlı halkı bilmiyordu.

İngiltere'nin dünya istese bile boğazları vermeye niyeti yoktu. Stalin'in yaptıkları Türkiye'de Rus düşmanlığını körükledi. Kruşçev döneminde Türkiye'ye defalarca jest yapıldı. Ama bunlar Türk kamuoyundaki olumsuz Rus imajının dağılmasını sağlamadı. Böylece Türkiye'de Rusça bilen tarih ve uluslararası ilişkiler uzmanları yetişmedi. Çünkü algı gerçeğin kendisinden çok daha önemlidir. Türkiye-Yunanistan arasındaki algı sorunları yıllar sürebilir. İki ülke arasında çözümlenmiş hiçbir sorun yoktur. Ama buna rağmen iki ülke arasında yakın ilişkiler kurulabildi. Putin'in Ermenistan'da soykırım kelimesini kullandığını Türk basını yazıyor. İnceledim. Soykırım kelimesi Putin'in Erivan konuşmasında geçmiyor. Türk basını en çok Putin'in Erivan konuşmasını dile getiriyor. Ruslar ve Türkler karşılıklı dillerini öğrenerek olumsuz havanın dağılmasını sağlayabilir.

Konstantin N. Rızhak, Ekonomi Yüksek Okulu Doktora Öğrencisi: Sarıkamış'ta Türk ordusundan 90 bin şehit var. Ruslarda 25-30 bin. Rusların Sarıkamış'tan Tiflis'e kadar önemli bir askeri birliği yoktu. Rusya'da Sarıkamış tamamen unutulmuştur. Rusya'da Sarıkamış

şehitleri üzerine anıt bulunmuyor. Sarıkamış'ta bulunan bir Rus General anılarında: “Türk birlikleri Allahu Ekber dağlarından donmuş olmalarına rağmen aşağı iniyorlardı” cümlesine yer vermişti. Türkiye’de şehitlere sahip çıkmanız, onların adlarını sokaklara, köprülere vermemiz çok güzel. Zonguldak-Ereğli’de Sarıkamış’a mühimmat götürürken batırılan üç gemi için bile her yıl anma töreni düzenleniyor.

Sarıkamış ortak hatıramız ve acımızdır. Sarıkamış, Ruslar için de büyük bir ilgi alanı haline getirilmelidir. Türkler başta 9. Kafkas Birliği olmak üzere bazı Rus alaylarının bayraklarına sahip. Ruslarda da Osmanlı bayrakları var. Sarıkamış’ta Türk-Rus ortak müzesi ve ortak anıt yapılmalıdır. Bu ortak anıt gelecek kuşaklara başka savaşlar yapılmamasını iletir. Sarıkamış’tan yalnızca bir ay sonra Çanakkale savaşının başladığı unutulmamalıdır.

Doç. Dr. Hasan Ali Karasar, Atılım Üniversitesi Dekan Yardımcısı: Çanakkale Savaşı’na bakacak olursak 80 İngiliz gemisi, 13 Fransız gemisi, 1000’e yakın İngiliz yardımcı gemisi bulunuyordu. Ama 1 Rus kruvazörü ve 1 Avustralya denizaltısı da vardı. Bunlar üzerine bir çalışma henüz yapılmadı. Bu Rus kruvazöründe 580 Rus subay ve er bulunuyordu.

Türkiye’de Çanakkale ve Bolşevik devrimi ilişkisi kurulur. “Müttefikler Çanakkale’yi geçseydi Bolşevik Devrimi olmazdı” şeklinde popüler bir görüş var. Bolşevik Devrimi sırasında Kırım’dan ayrılan 138 gemi ve 150 bin Beyaz Rus’ta önemli bir konudur. Bunlar İstanbul ve Gelibolu’ya geldiler. Beyaz Rusların büyük bir kısmı 1920-23 arası Osmanlı Devleti’nde kaldı. Gelibolu’da iki bine yakın bina inşa ettiler. Kalmuk askerleri için Budist tapınağı ve 2 cami inşa edildi. Rusya iç savaşı için anıt inşa edildi. Maalesef bunların hiçbiri ayakta değil. St. Petersburg Vakfı ile bu anıtlar tekrar yapılıyor.

Demiryollarımızın 340 km’si Ruslardan kalmadır. Rus ordusu Doğu Anadolu’da ordunun ilerleme hızı ile hemen hemen aynı hızda demiryolu döşediler. Erzincan-Yeniköy’e kadar demiryolu döşendi. Gelibolu’da da demiryolu yapıldı. Türkiye’de Pan-İslamist ve Pan-Türkist çalışmalara Almanların katkıları oldu. Nazi döneminde de devam etti.

II. Dünya Savaşı sırasında Rus ordusu içindeki Kuzey Kafkasya Müslümanlarının Almanlara karşı savaşı Pan-İslamist hayaller için hayal kırıklığı oldu. II. Dünya Savaşı sonrası Pan-İslamist ve Pan-Türkist düşünceler yerine rasyonel temeller üzerinde Türkiye Cumhuriyeti’nin kurulmasına katkıda bulundu.

Dr. Petr. V. Stegny, Tarih Doktoru, Emekli Büyükelçi: Gelibolu Anıtı için, Gelibolu Belediye Başkanı yardımcı oldu. Anıtın üzerinde büyük bir haç olmasına rağmen Türk tarafı büyük bir hoşgörü ile hızlıca onay verdi. Gelibolu Anıtı’ndan sonra Beyaz Rusların Venedik’te yaşayan torunları ile “Venedik’ten Sivastopol’e” diye bir yürüyüş düzenledik. Osmanlı Devleti’nin Beyaz Rusları misafir etmesini kitap olarak yayınlamak istedik. Adını da “Spasiva” koyduk. Yani, Türklere teşekkür. Ama yayımlayamadık.

Bu toplantı çok boyutludur. Yeni gelecek ortaklıktır. Putin-Erdoğan ortaklığının yansımasıdır. İkili ilişkiler doruktadır. Küçük yol kazaları ikili ilişkileri etkileyemeyecektir. Son bir ay içinde üçüncü defa Türkiye’de I. Dünya Savaşı ile ilgili toplantıya katılıyorum. 2015 Mart ayında da Osmanlı Arşivleri, İstanbul’da I. Dünya Savaşı üzerine konferans düzenledi.

I. Dünya Savaşı Arşivleri sergisini Türkiye’ye getirmek istiyoruz. Duma Başkanı sergey Narişkin, Türkiye’ye tarihçilerden oluşacak Rus-Türk ortak çalışma grubu teklifinde bulundu. Devlet arşivlerimiz Türk tarihçilerine açıktır. Davutoğlu ve Erdoğan’ın “Tarihi sorunlar, tarihçilere bırakılmalıdır” yaklaşımını destekliyoruz.

Soğuk Savaş sonrası bazı ülkeler tarihi konuları propaganda malzemesi haline getirdiler. Propaganda malzemesi haline gelmemesi için devlet objektifliğe yönelmelidir. İki taraflı büyük bir güvene sahibiz.

Arap Baharı ve Ukrayna ile ilgili dış güçlerin kullandıkları enstrümanlar birbirine benziyor. 1990’lı yıllarda tarihin çarpıtılmasına yönelik çalışmalar yaptık. Post-emperyalist komplekslerden arınmamız için bu çalışmalar önemliydi. Boğazlar konusunda II. Katerina zamanından itibaren Karadeniz boğazlarının ele geçirilmesi Rus dış politikasının en önemli hedefiydi. II. Nikolay’da kararsız kişiliğine rağmen bu fikri destekliyordu. İngilizler Çanakkale’yi ele geçirseydi ne olurdu? Spekülasyonun sonu yoktur. I. Dünya Savaşı sırasında Rus toplumunda da boğazlar konusunda fikir tartışması vardı. Sevr’den Lozan’a Bolşevikler Gazi Mustafa Kemal’e destek verdiler. 6 Şubat 1949 tarihinde Stalin’in Türkiye’ye gönderdiği nota ile SSCB Türkiye’den toprak talebinde bulununca ilişkiler gerildi. Stalin öldükten iki ay sonra SSCB Türkiye’den toprak talebinden tamamen uzaklaştı. Türkiye’nin toprak bütünlüğünün tanınması Türkiye’ye yönelik politikasının temeli oldu.

Rusya ile Türkiye arasındaki ilişkilerin geleceği nedir? “Hep birlikte Avrasya hattında” olarak özetleyebiliriz. Avrasya’nın iki önemli ülkesiyiz. Küçük detaylara bakmamalıyız. BOP gibi konularda stratejik işbirliği yapmalıyız. İki ülkenin belirleyici rolü olacaktır.

Global siyaset ulusal egemenlikle mi devam edecek. Yoksa yeni sınırlarla mı devam edecek? Sykes-Picot Antlaşması hala tartışılıyor. Osmanlı topraklarının paylaşım süreci halen bitmedi. İki ülke, Rusya ve Türkiye Soğuk Savaş sonrasına yan yana giriyor. İki ülke de emperyalist amaçlarından kurtulmuş durumda.